

Предраг Миодраг

ВУКОВ ПРЕВОД *НОВОГ ЗАВЈЕТА*^{*}

Вуков *Нови завјет*, у коме је у потпуности и најобухватније остварен његов револуционарни реформаторски програм, представља засебну проблематику која захтева и посебну пажњу приликом сагледавања домета Вукове реформе српског књижевног језика. О овом значајном делу Вука Караџића, још пре његовог изласка на свет па све до данашњег дана, воде се полемике, пише се и говори „за и против Вука”. Овде ћемо додирнути неке моменте из ове сложене области.

Док су присталице Вукове књижевне реформе величали и славили превод *Новоџ завјет*а као врхунац и круну његовог књижевно-реформаторског рада, Вукови некадашњи опоненти, као и поједини савремени теолози и филолози, држали су и држе ово дело само за покушај – истина најбољи али не и најсрећнији – преношења библијског текста са оригинала на живи говорни језик, т.ј. новопрокламовани српски књижевни језик. Победа коју је Вук Караџић извојевао у погледу народног језика донела му је, истина, „једрији и живописнији израз, али и извесне жртве у погледу моћи да се речима забележе сви појмови, првенствено они апстрактни, којима је владао тадашњи образовани Србин”.¹

Мада револуционаран у свом реформаторском раду, јер прекида са прошлошћу и са замешатељством у српском књижевном језику, или књижевним језицима. Вук Караџић – кад је реч о правопису и народном језику као

^{*} XXVI међународни научни састанак слависта у Вукове дане, у организацији Међународног славистичког центра из Београда, одржан од 9. до 14. 9. 1996. године у Београду и манстиру Манасији, био је посвећен теми: *Српска књижевност и Свето писмо и Међуоднос грамајичке и речника у српском језику*.

Овај скуп је показао широк спектар научних интересовања везаних за тему Светога писма, а радови и саопштења научника из више земаља биће објављени у посебном зборнику који је у припреми. Видети: *Српска књижевност и Свето писмо и Међуоднос грамајичке и речника у српском језику* – Тезе и резимеа, Београд–Манасија, 9 – 14. 9. 1996.

*Вуков превод Новоџ завјет*а настао је пре десет година, на постдипломским студијама на Филолошком факултету, као део већег семинарског рада: *Манифестно код Вука Караџића и Свјетозара Марковића*. Иако је овај рад скроман по обиму и научним претензијама и настао у другом контексту, мишљења смо да може допринети актуализацији ове теме у теолошким круговима; утолико пре што је на поменутом скупу присутно неколико теолога, и прочитана два њихова саопштења.

¹ Павле Ивић, *Српски народ и његов језик*, СКЗ, Београд 1971, 177.

књижевном – у извесном смислу не прекида континуитет развоја тадашњег књижевног језика. Он се ту наслања на Мркаља и Милованова, на Доситеја и Орфелина (подражавајући и Андрију Качића), а преко њих се наслања на позни српски средњи век у коме су Срби, поред црквеног, имали још пучки и грађански дијалект.² Али кад смо код Вуковог превода *Новој завјети* на живи говорни језик, који је требало да преузме улогу литургијског језика Српске Цркве, макар му сам Вук и није наменио ту улогу, онда је ту очигледан дисконтинуитет нове традиције у односу на стару црквену и литерарну традицију. Тај прекид у српској културној, духовној и историјској свести настао, а можда и окончан још пре Вука, или за време борбе за нови књижевни језик, кад су Срби „по невољи а и из незнања” већ били преузели од Руса црквенословенски језик за официјелни језик своје цркве, тек са коначном победом Вукове књижевне реформе и доследном применом њених начела на библијске текстове, тај процес је у потпуности завршен.

Владимир Мошин је написао исцрпну студију о Вуковом *Новом завјету*, у којој је сумирао све значајније резултате својих предходника по том питању, а уједно дао и неке своје анализе и погледе, својствене таквом свестраном научнику и ерудити, какав је он био. Одајући првенство компетентности Александру Белићу, као стручњаку за Вуков *Нови завјет*, Мошин на једном месту каже да се Белићу „у односу на *Нови Завјет* отела реченица да Вуку, који је, ишао свуда за садржином, а не за обликом... није било важно стварање библијског језика као таквог, већ јасна и разумљива текста. Тек ће Даничић у своме преводу Библије нормирати све то и гледати да створи библијски језик”.³ „Студија М. Поповића – наставља Мошин – у односу на ова питања ствара супротан утисак. Упркос томе што је „Даничић теоријски више него Вук прихватио српскословенско књижевно наслеђе и уносио стару српску лексикку у свој Рјечник хрватскога или српскога језика”, а Вук је 1820. године „у доба кад је преводио *Нови Завјет*, био за то да се пише искључиво онако како се у народу говори... у пракси је било обрнуто: Вуков превод *Новог Завјета* на српски књижевни језик по духу је сродан црквенословенском, а Даничићев, местимице, за нијансу ближи народном језику”.⁴

Иако доследан у спровођењу својих језичких и књижевних ставова, Вук је приликом превођења новозаветних текстова морао одступати од свога правила о народном књижевном језику, па је морао поново уводити „поједине црквенословенске изразе који су пре тога били искључени из његовог књижевног језика”.⁵ Тако је Вук у свој превод унео 49 словенских речи којих нема у народном језику, 47 словенских посрбљених, 30 турцизама,⁶ а 84 је сам сачинио у духу свог књижевног језика.⁷ Идући за црквенословенским текстом „који најтачније репродукује реченицу грчког изворника у свим њеним детаљима, Вук је, уместо да спушта библијске мисли на ниво сировог народног говора,

² Исто, 170.

³ В. Мошин, *Вуков Нови Завјет*, 704, 706.

⁴ М. Поповић, *Вук Сидефановић Караџић...*, 274; наведено према Мошину, стр. 704.

⁵ П. Ивић, нав. дело, 177.

⁶ Према неким истраживањима заједно 96 словенских, 96 (око 200) посрбљених, односно 45 турцизама, од чега за четири није знао да су турске (*чичак, будала, бадем, чак*). Види: *Јужнословенски филолоџ* 1963/64, XIV.

⁷ Види: Петар Ђорђевић, *О Вукову Новом Завјету*, посебан отисак, Београд 1934. Прештампао из Богословља, св. 2, IX, стр. 97–115.

народну реч дизао на ниво књижевног језика”.⁸ „Само да преводи тачно и верно – наставља М. Поповић – Караџић је имао готово стилистичке форме оригинала”. На тај начин, Вук је свој језик *Новоџ завјейџа* од народног уздигао на такозвани „средњи слог” или „средњи стил”, који је први приметио још његов савремени опонент Стејић, а за који Меша Селимовић пише: „То је респектабилни средњи слог, прилагођен садржају који изражава и ствараоцу који га је реализовао”.⁹ Тако се и десило да језик Вуковог превода звучи „црквенословенскије” од Даничићевог превода.

О недостацима, пак, Вуковог превода *Новоџ завјейџа*, који су лако уочљиви у значајним студијама на ову тему, попут горепоменутих и студије Ирене Грицкат, поменућемо још омањи али значајан оглед Наталина Радовића из Падове: *О Вуковом преводу Новоџ Завјейџа*. Аутор наводи пример тзв. „теолошког пасива” који у српскохрватском језику нема теолошког значења, па зато „и превод ових израза мора бити само семантично и неформално еквивалентан. Ако превод личи на изворник само формално или сасвим занемарује ову особеност, текст губи свој теолошки оквир и може да постане, на равни емпиричког језика, противуречан. Управо ово се дешава не само са Вуковим, него и у многим модерним преводима”.¹⁰ Та истраживања наводе Радовича на закључак да су нови преводи, у погледу основног текста и поступања са обичним семитизмима, бољи од Вуковог (као загребачки превод из 1968. г.), али би и они за евентуалну ревизију Вукове теолошке и антрополошке терминологије могли пружити „само ограничени помоћ: када се, наиме, Вук с њима слаже, тиме још није речено да не би требало на таквим местима каквог побољшања; кад се не подудара, тиме још није речено да је његов превод најгори”.¹¹

Вуку се стављају још две озбиљније примедбе. Прва од стране теолога, због тога што није преводио са грчког изворника, него са латинске Вулгате и Лутеровог немачког превода; затим, што нека места из његовог превода имају призвук римокатоличког учења, на пример, о Петровом првенству међу апостолима. И друга – због тога што се Вук није послужио језиком свога претходника Гаврила Стефановића Венцловића, или бар својих савременика Симе Милутиновића-Сарајлије и Петра Петровића Његоша, који је „веома развијен и богат и у суштини сличан Венцловићевом”? Наиме, Меша Селимовић је 1967.г. открио Венцловића као чудесног песника и последњег носиоца традиције славеносрпске школе у другој половини XVIII века. Милорад Павић посвећује Венцловићу опширну засебну студију, где на извесним примерима показује до каквог се стилског савршенства Венцловић успео стотину и више година пре чувених преводилаца Вука и Даничића. „У његовом обимном делу – пише М. Павић – налази се уствари један слободан, али ванредно песнички и успео превод целе Библије, и кад би се ти одломци, расути у виду цитата и парафраза, скупили и систематизовали, ми бисмо схватили да смо имали један класичан превод Светог писма стотину и више година пре појаве Вуковог и

⁸ М. Поповић, нав. дело, 373; уп. В. Мошин, нав. дело, 705.

⁹ М. Селимовић, *За и против Вука*, Нови Сад 1967, 102.

¹⁰ Н. Радовић, *О Вуковом преводу Новоџ Завјейџа*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 3, Београд 1973, 101.

¹¹ Исто.

Даничићевог, а на истом уметничком нивоу... с тим што се Венцловићев језик... с лакоћом кретао и у областима метафизике, философије и апстракције, којима Вуков језик једва да је био дорастао”.¹²

Не знајући, можда, за Венцловићева неиздана дела, и не прихватајући језик својих савременика, Вук је остао доследан своје и Копитаревом давно замишљеном књижевном програму, чијим је остварењем усавршен и обогаћен наш савремени књижевни језик, али којим је у исто време, и у ништа мањој мери, на посредан начин осиромашена српска културна историја, у којој и до данашњег дана зјапи двестагодишњи непревазиђени раскол.

Стога Вук, одувек хваљен и кућен у исто време, остаје то и до данашњег дана, један и једини; упоређиван са Светим Савом, али по далекосежним последицама његове револуционарне реформе – непримљив чак ни једноме Доситеју.

¹² М. Павић, *Гаврило Стефановић Венцловић*, СКЗ, књ. 437, Београд 1972, 182.